

2. BÖLÜM

BARIŞ SÜRECİ: MÜZAKERELER VE HUKUK

Murat Çelikkan - Evren Balta - Ayşe Betül Çelik - Nil Mutluer - Levent Korkut

2.1. MEKANİZMALAR

Akil İnsanlar Heyeti

Barış sürecinin son iki yılda hayata geçirilen önemli araçlarından biri Akil İnsanlar Heyeti uygulaması oldu. Nisan 2013 tarihinde Başbakan Türkiye'nin farklı coğrafyalarında görev yapmak üzere 12'si kadın olmak üzere 63 kişiyi Akil İnsan olarak atadı. Akil İnsanlar'ın çalışma süresi önce 1 ay sonra 2 ay olarak belirlendi. Bu iki ay boyunca her bölgesel komite, toplantılar, ziyaretler, panel ve seminerler düzenledi ve barış görüşmelerini halkla tartıştı. Heyetin lojistik desteğini ise Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı'nın sağlayacağı açıklandı.

Türkiye'de oluşturulan Akil İnsanlar Heyeti diğer ülkelerdeki örneklerinden farklı olarak (tarafların birbirine güvensizliğini gidermek, arabuluculuk yapmak, kriz anlarında çözüm önerileri geliştirmek ve süreci izlemek) bir tanıtım ve halkı teşvik aracı olarak kurgulandı. Heyete herhangi bir çerçeve çizilmedi, her bölge grubu kendi faaliyetlerini oluşturmada serbest bırakıldı.

Akil İnsanlar Heyeti'nde yer alacak isimler esas olarak hükümet tarafından oluşturulmakla birlikte, grupta yer alacakların belirlenmesinde İmralı ve Kürt siyasetinin önerileri de kısmen dikkate alındı. Heyette görev alanlarla ilgili eleştiriler de yapıldı. Genel olarak kadın üyelerin azlığı, farklı siyasi eğilimlerin temsilindeki yetersizlikler eleştiri konusu yapıldı. Ancak heyet, süreci hızlandıracak izleme, arabuluculuk gibi başka işlevler de yüklenebilecekken bu gerçekleşmedi.

Sürecin toplumsallaşması açısından önemli bir uygulama olsa da bu çalışmanın etki ve sonucu netleşmedi. Her komite öneri ve tespitlerinden oluşan raporlar hazırladı ancak bu raporlar kamuoyuna açıklanmadı, raporlar açıklanmadığı gibi sürecin aktörü olan taraflar bu raporlar hakkında ne düşündüklerini ve nasıl bir yol izleyeceklerini de açıklamadılar. Akil İnsanlar Heyeti dünya örneklerinde görülen bir 3. taraf işlevi görebilecekken, bu işlevi yerine getirmesi sağlanmadı. Güvensizlik ortamında arabuluculuk yapabilecek tarafları gerektiğinde akliselime çağırarak, çıkabilecek krizlerin yönetimine yardımcı olacak, olayları bir üçüncü göz olarak yorumlayacak ve masadan ayrılmayı engelleyecek yapılara olan ihtiyaç halen giderilmedi.

Ancak Akil insanlar heyetinin barış sürecinin halk ve sivil toplumla tartışılması, değişik kesimlerin barış süreci konusunda beklenti ve kaygılarını dinlemesi ve rapor etmesi, yani bir ölçüde barışın toplumsallaşmasına hizmet etmesi, medya gündemini savaştan barışa yöneltmesi, farklı görüşteki insanların barış amacı için birlikte çalışması ve sürecin tanıtımı açısından olumlu etkileri oldu.

Çözüm Komisyonu

Nisan 2013 tarihinde barış süreci açısından önemli olan ve TBMM’de kısaca ‘‘Çözüm Komisyonu’’ olarak bilinen ‘‘Toplumsal Barış Yollarının Araştırılması ve Çözüm Sürecinin Değerlendirilmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu’’ oluşturuldu. Komisyonunda AK Parti’den 10, BDP’den 1 parlamenter yer aldı. CHP ve MHP komisyona üye vermeyi reddetti. Birçok sivil toplum örgütünü, mağduru, hak örgütü temsilcilerini, akademisyeni, kadın gruplarını, savaş mağdurlarını dinleyen komisyonun çözüm konusunda tarafların görüşlerini bağdaştırması bekleniyordu. Ancak komisyon bu işlevi yerine getiremedi, ortak bir rapor çıkaramadı. Komisyon faaliyetlerine yönelik olarak Ak Parti kendi raporlarını çıkarttı ve bu süreçte BDP’lilere danışmadı; bunun üzerine BDP de kendi raporunu hazırladı. Taraflar birbirini suçladı ama sonuçta komisyonun iki siyasi parti tarafından hazırlanmış iki raporu oldu. Komisyon, retorik, kavramlar, tespitler ve öneriler konularında ortak bir yaklaşım yaratamadı, aradaki uçurumu dolduramadı.

Buna rağmen komisyonun elinde hem mağdur anlatı ve talepleri hem de konuyla ilgili çalışma yapan akademisyen, araştırmacı ve sivil toplum örgütlerinin tespit ve talepleri açısından değerlendirilebilecek bir külliyat oluştu.

Üçüncü Göz Tartışmaları

Akil İnsanlar Heyeti çalışmalarını tamamladıktan sonra kısa bir süre içinde daha az sayıda üyeden oluşan bir heyetin kurulmamış olması önemli bir boşluk ortaya çıkardı.

Geçmiş akıl insanlar deneyiminden bağımsız bir şekilde yeni bir heyetin oluşumu konusunda PKK, Kürt siyasetçileri ve bazı sivil toplum kuruluşları görüş ve niyet belirtti. Hükümet de bir üçüncü göz ya da izleme heyetine olan ihtiyacı en azından reddetmedi. Başbakan Ahmet Davutoğlu 19 Ekim 2014 tarihinde Akil İnsanlar Heyeti ile birlikte yaptığı toplantıda böyle bir heyet oluşturulmasına karşı olmadığını ancak zaman ve şartların önem taşıdığını belirtti. Başbakan ayrıca böyle bir heyetin verilen sözlerin tutulup tutulmadığını ve alandaki durumu izleyecek, haklı ve haksız tarafı tespit edecek tarafsız bir şekilde kurulması gerektiğini de ifade etti. Başbakan Başdanışmanı Etyen Mahçupyan ise yakın geçmişte yaptığı bir açıklama ile izleme heyetinin taraflar bir antlaşmaya vardıldıktan sonra kurulmasının ve faaliyete başlamasının daha uygun olacağını belirtti.

Dünya örneklerine baktığımızda Üçüncü Göz ya da tarafın çok farklı biçimlerde oluştuğunu görmek mümkün. Uluslararası olabileceği gibi ulusal ya da dost bir komşu ülke veya güçlü bir ülke temsili de olabiliyor, tek bir kişiden sivil toplum örgütlerinin rol almasına kadar farklılık gösteriyor, resmi ya da gayriresmi olabiliyor.

Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, Afrika Birliği gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra temsili niteliği olan güçlü kişiler; Bill Clinton (İsrail-Filistin), Nelson Mandela (Burundi), Kofi Annan (Suriye), Almor de Solvo (Kolombiya) uluslararası kuruluşlar ve ülkeler (İrlanda, Irak, Güney Sahra, Afganistan, Sri Lanka, Kıbrıs, ACEH/Endonezya) ya da yerel sivil toplum örgütleri (Kolombiya, Filipinler, Assam/Hindistan), üçüncü taraf olma işlevini üstlenebiliyor.

Kurulması muhtemel izleme heyetinin kimlerden oluşacağı konusunda da farklı görüşlerin mevcut olduğunu belirtmek gerekir. PKK liderleri yaptıkları açıklamalarda uluslararası uzmanların bu heyetlere dahil edilmesine sıcak baktığı mesajını verirken, hükümet

açıklamalarında tümüyle Türkiye vatandaşlarından oluşacak bir heyet olması gereği üzerinde durdu. PKK, 2014 sonunda yaptığı bir açıklamada ABD'nin süreçte arabulucu rol üstlenebileceği görüşünü ileri sürdü. Son öneri dışında diğer tüm önerilerde heyetin sivillerden oluşması gerektiği vurgulandı.

Tüm bu tartışmalardan kurulacak yeni heyetle ilgili şu olasılıklar ortaya çıkıyor:

- 1- Arabuluculuk yapan, müzakerelerde uzlaştırıcı rol oynayan ve aynı zamanda izleme işlevi olan güvenilir ve saygınlığı olan yabancı ve yerli uzmanlardan oluşan bir heyet.
- 2- Arabuluculuk yapan, müzakerelerde uzlaştırıcı rol oynayan ve aynı zamanda izleme işlevi olan güvenilir ve saygınlığı olan yerli uzmanlardan oluşan bir heyet.
- 3- Sadece izleme yaparak tarafların verdikleri sözleri ne kadar yerine getirdiklerini gözlemleyen ve barış sürecini tehlikeye düşürebilecek olaylarda bağımsız görüş veren yabancı ve yerli uzmanlardan oluşan bir heyet.
- 4- Sadece izleme yaparak tarafların verdikleri sözleri ne kadar yerine getirdiklerini gözlemleyen ve barış sürecini tehlikeye düşürebilecek olaylarda bağımsız görüş veren yerli uzmanlardan oluşan bir heyet.
- 5- (3) ya da (4) no.lu seçeneklerdeki modellerin taraflar bir takvim ve uzlaşma metni üzerinde anlaştıktan sonra uygulanması.
- 6- Tarafların yanında, arabuluculuk rolü üstlenen bir üçüncü devlet temsilcisinin de bulunduğu bir heyet.

Bu seçeneklerden her biri gündeme getirildiyse de, hükümetin bu konudaki yaklaşımının sadece Türkiye vatandaşlarından oluşan bir heyet yönünde olduğu söylenebilir. Ayrıca, hükümetin Ekim 2014'ten beri kurulmasına karşı çıkmadığı izleme heyetinin izleme dışında bir arabuluculuk ve müzakereye doğrudan katılma işlevlerine sıcak bakmadığı gözlemlenmektedir. Bu çerçevede (4) ve (5) numaralı olasılıkların hükümetin yaklaşımına en uygun olan model olduğunu, PKK ve Kürt siyasetinin ise bu konuda daha esnek bir yaklaşım içinde bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda (1) numaralı model PKK'nin en fazla desteklediği model gibi görünmektedir.

Yeni oluşturulacak heyetin hangi misyonla nasıl belirleneceği ve kimlerden oluşacağı öncelikle tarafların uzlaşmasına bağlı bir konudur. Tarafların bu konuda ortak bir noktaya gelmeden oluşturacakları bir heyetin kendisinden beklenen işlevleri yerine getiremeyeceği de açıktır.

Bu nedenle tarafların izleme heyeti konusunda kısa süre içinde bir mutabakata varmaları sürecin sağlıklı gelişmesi için önem taşıyor. Ocak 2013'ten beri sürdürülen görüşmeler kısa bir süre içinde tarafların uzlaşacağı bir takvime ve içeriğe kavuşacaksa kurulacak olan heyetin salt izleme ve üçüncü göz olma işlevleri ile donatılması mümkün olabilir. Ancak, müzakere ortamının tıkanması ve uzun bir süre sonucun ortaya çıkmaması olasılığı varsa, oluşturulacak heyete arabuluculuk işlevinin de verilmesi gündeme alınmalıdır.

İmralı Heyeti

3 Ocak 2013 tarihinde Barış ve Demokrasi Partisi (BDP) milletvekilleri Ahmet Türk ve Ayla Akat Ata, İmralı'ya giderek Öcalan'la görüştü. 23 Şubat 2013'te bu kez BDP'den Pervin Buldan, Sırrı Süreyya Önder ve Altan Tan İmralı'ya giderek Öcalan'la görüştüler. İmralı'ya gidecek BDP heyetinde kimlerin yer alacağı hükümet ve BDP arasında gerilime neden

olduysa da bu gerilim uzlaşmayla aşıldı ve heyet İdris Baluken, Pervin Buldan ve Sırrı Süreyya Önder olarak belirlendi.

Kobanê konusundaki hükümet politikaları nedeniyle 6-7 Ekim’de patlak veren gösterilerden sonra hükümet yetkilileri “çözüm sürecinin askıya alındığı” ve Kürt hareketinin temsilcileri de “sürecin bittiği/bitebileceği” açıklamalarını yapmıştı. O sırada bir ayını doldurmak üzere olan Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)’in Kobani kuşatmasının¹ vahim boyutlara ulaşması Türkiye’de başka bir dinamiği tetikledi. KCK ve HDP’nin “süresiz eylem çağrısı” ile birlikte insanlar sokaklara döküldü. 40’a yakın ilde 49 kişinin ölümü ile sonuçlanan olaylar neticesinde birçok ilde sokağa çıkma yasağı ilan edildi. Birçok grup (doğuda HDP-HÜDAPAR tabanı, batıda ise HDP tabanı ile milliyetçi gruplar) karşı karşıya geldi. Yüzlerce insanın da yaralandığı çatışmalarda şehir merkezlerinde bulunan birçok işyeri, kamu binası, parti merkezleri ve belediye binaları ateşe verildi. Kobanê olayları devam ederken, Bingöl’deki bir saldırıda Bingöl Emniyet Müdür Yardımcısı Atıf Şahin ve komiser Hüseyin Hatipoğlu hayatını kaybetti. Olayla ilgili yayın yasağı getirildi. Saldırıdan kısa süre sonra Bingöl’ün Genç ilçesinde durdurulan bir araçta, olayın faileri olarak gösterilmeye çalışılan dört kişi polis tarafından öldürüldü. Ancak, polisleri öldüren kurşunların infaz edilen dört kişinin silahlarına ait olmadığı ortaya çıktı. HDP’nin olayla ilgili olarak TBMM’ye sunduğu araştırma önergesi AKP tarafından reddedildi.

Kobanê, Kürt meselesinin uluslararası boyutunu gözler önüne sermesi, hükümetin uluslararası politikalarının da Türkiye’deki barış sürecine doğrudan etkisi olduğunu göstermesi açısından ve PKK’nin silah bırakmasının boyutlarını da gözler önüne sermesi açısından önemli bir gelişme oldu. Bu olaylarla bazı örneklerde olayların içyüzü konusunda Hükümetin yanlış ve eksik bilgiye sahip olduğu da ortaya çıktı. Tüm bu olaylarda Hükümetin tek bilgi kaynağının klasik devlet bürokrasisi olduğu görüldü. Bunun yaratmış olduğu sorunların aşılması konusunda yeterli adımların atılmadığı da gözlemlendi. Protestoları Öcalan’ın çağrısı sonlandırdı. Öcalan barış süreciyle Kobanê’nin ayrılmaz bir bütün olduğunu hatırlattı.

HDP’nin İmralı heyeti ile Başbakan Yardımcısı Akdoğan arasında yapılan görüşmelerden “sürecin hızlandırılarak devam ettirileceği” kararı çıktı. Bu görüşmelerde Öcalan’a 5 kişilik bir sekretarya, İmralı heyetinin DTK Eş Başkanı Hatip Dicle ile o dönem Demokratik Özgür Kadın Hareketi olarak isimlendiren bugünkü adıyla KJA’nın (Kongra Jinên Azad/Özgür Kadın Kongresi) temsilcisi olan Ceylan Bağrıyanık’ın katılımı konularında anlaşmaya varıldığı kamuoyuna duyuruldu. Heyetin genişletilmesi gerçekleşti ancak sekretarya konusunun akıbeti henüz bilinmemektedir. Sekretarya konusunun İmralı’ya yeni hükümlü ve tutukluların nakledilmesiyle bir çözüme ulaşması da müzakere edilen konular arasındadır.

2.2. SÜRECİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

15 Ocak 2010 tarihinde dönemin İçişleri Bakanı Beşir Atalay, “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” kapsamında yürütülen “Demokratikleşme” çalışmalarıyla ilgili bir basın toplantısı ile süreci kolaylaştırıcı bir dizi düzenlemeyi kamuoyuna ilan etti. Bu

¹ **Kobani Kuşatması**, Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Halep vilayetine bağlı Ayn el-Arap kasabasının kırsal bölgesinde; 13 Eylül 2014 tarihinde İslam Devleti militanlarının PYD'nin kontrolünde bulunan köylere taarruzuyla başladı.2 Aralık 2014'te İŞİD, Kobani civarındaki 350 köyü ele geçirdi ve sayıları 300,000 olduğu düşünülen Kobanililer, mülteci durumuna düşerek Türkiye'ye kaçtı.

pakette aşağıda sıraladağımız unsurlar öne çıkmaktaydı:

- Cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin yakınlarıyla anadillerinde görüşmesine imkân sağlayan yönetmelik;
- Farklı dil ve lehçelerde yayın yapan devlet televizyonu TRT 6'nın yayın hayatına başlaması;
- Üniversiteler bünyesinde farklı dil ve lehçelerde Enstitü Araştırma Merkezi Kurulması yönünde YÖK'ün kararları çerçevesinde "Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü"nın kuruluşu;
- Yol kontrollerinin azaltılması ve yayla yasaklarının asgari seviyeye indirilmesi için alınan tedbirler.

Bu paket Kürt Sorunu'nun çözümü yolunda 'yetersiz bir gelişme' olarak değerlendirilse de bir adım atılmış oldu.

Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun

Süreç konusundaki gelişmelerden biri 16 Temmuz 2014 tarihinde çıkartılan 6551 sayılı "Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun" dur. Bu kanunun 2. maddesi ile Hükümete:

- Terörün sona erdirilmesi ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine yönelik siyasi, hukuki, sosyoekonomik, psikolojik, kültür, insan hakları, güvenlik ve silahsızlandırma alanlarında ve bunlarla bağlantılı konularda atılabilecek adımları belirlemek;
- Gerekli görülmesi hâlinde, yurt içindeki ve yurt dışındaki kişi, kurum ve kuruluşlarla temas, diyalog, görüşme ve benzeri çalışmalar yapılmasına karar vererek bu çalışmaları gerçekleştirecek kişi, kurum veya kuruluşları görevlendirmek;
- Silah bırakan örgüt mensuplarının eve dönüşleri ile sosyal yaşama katılım ve uyumlarının temini için gerekli tedbirleri almak;
- Kanun kapsamında yapılan çalışmalar ile alınan tedbirlere ilişkin kamuoyunun doğru ve zamanında bilgilendirilmesini sağlamak;
- Alınan tedbirlere ilişkin uygulama sonuçlarını izlemek ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak;
- Gerekli mevzuat çalışmalarını yapmak yetkileri verilmiştir.

Kanunun 3. Maddesi Barış Süreci konusunda karar alma yetkisini hükümete vermektedir. Aynı madde Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığının koordinasyon ve sekreteryaya faaliyetlerini yürüteceğini öngörmektedir.

Kanunun 4. Maddesi ise bu kanun kapsamında verilen görevlerin ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca ivedilikle yerine getirileceğini hüküm altına alıyor. Kanunun 2. Maddesinde sayılan görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari veya cezai sorumluluğu doğmayacağı da bu maddede öngörülmektedir.

Uzman hukukçular, yaptıkları yorumlarda bu düzenlemenin ayrıntıya girmeyen ve

konuyla ilgili tüm yetkiyi hükümete bırakan bir tarzda kaleme alındığını ifade etti. Bu yetki alanının geniş tanımlanmış olması da süreçle ilgili her konunun kanun kapsamında değerlendirilmesine olanak tanıyor. Söz konusu kanunda ayrıntıya girilmesi, ilgili kanuna karşı anayasaya aykırılık iddialarının ileri sürülmesi olasılığını güçlendireceğinden, bu soyut ve genel düzenlemenin olumlu olduğu söylenebilir. Bu az maddeli ve özlü kanun yapısı, Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP), konuyu Anayasa Mahkemesi'ne taşımayarak dolaylı bir kabulün alınmasını da kolaylaştırdı. Öte yandan, kanunun ayrıntıya girmemesi, takdir hakkının tümüyle hükümette olması anlamına gelmekteydi. Kanunla ilgili olarak dönemin Çözüm Sürecinden sorumlu Başbakan Yardımcısı Beşir Atalay düzenlemenin bir çözüm yasası olmadığını, Çözüm Süreci'nin kim tarafından nasıl yönetilip yürütüleceğine dair bir çerçeve sağladığını da belirtti.

Bu kanun örneğinde de gördüğümüz gibi, sürece dair bir başka temel sorun, barış süreci boyunca, gerek siyasetçiler tarafından, gerek medya organlarında, gerekse yasal metinlerde kullanılan dilin “terörizm” kelimesinden arınmamış olmasıdır. Bu durum sürecin kapsayıcılık ve kucaklayıcılık yönünü negatif etkilemektedir. Oldukça farklı boyutları olan Kürt sorununun ve bu bağlamda Türkiye'nin demokratik, barışçıl ve kapsayıcı bir hukuka, siyasal anlayışa ve toplumsal uygulamaya dönüşmesi gereken Barış Süreci'nin sadece güvenlik boyutuyla onun da ‘terörizm’e indirgenerek algılanması, sorunun çözümünün önündeki en önemli engellerden biridir.

“Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun Kapsamında Yürütülecek Çalışmalara İlişkin Esaslar”

6551 sayılı kanunun² yürürlüğe girmesinden iki buçuk ay sonra, 2 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe giren ve “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun Kapsamında Yürütülecek Çalışmalara İlişkin Esaslar” başlığını taşıyan Başbakanlık Genelgesi süreçle ilgili bir başka hukuki düzenlemedir.

Bu genelge ile barış sürecinde görev alacak birimler ayrıntılarla düzenlenmektedir. Genelgenin 3. Maddesi, çalışma alanlarını belirlemektedir. Bu alanlar şöyle sıralanabilir:

- a) Siyasi alana, siyasi kurumlara ve aktörlere yönelik çalışmalar
- b) Hukuki düzenlemeler ve insan hakları
- c) Sosyal programlar
- d) Ekonomik tedbirler
- e) Kültürel programlar
- f) Toplumsal destek ve sivil toplum çalışmaları
- g) Güvenlik ve silahsızlandırma
- h) Sorunun parçası olan aktörlerle temas ve diyalog çalışmaları
- i) Eve dönüşler ile sosyal yaşama katılım ve uyum alanında çalışmalar
- j) Psikolojik destek ve rehabilitasyon çalışmaları
- k) Kamuoyu bilgilendirme ve kamu diplomasisi çalışmaları

² “Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun”

Kanunun 4. maddesi, strateji ve politikalar ile yapılacak çalışmalar ve alınacak tedbirlerin belirlenmesi, bakanlıklar arasında koordinasyonun sağlanması, uygulama sonuçlarının en üst düzeyde takibi amacıyla Çözüm Süreci Kurulu oluşturmaktaydı.

Çözüm Süreci Kurulu'nun, Başbakan ya da Başbakanın görevlendireceği bir başbakan yardımcısı başkanlığında,

- Adalet Bakanı
- Dışişleri Bakanı
- İçişleri Bakanı
- Milli Savunma Bakanı
- Başbakanlık Müsteşarı
- Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı
- Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarından

oluşacağı kanunda ifade edilmekteydi.

Genelgenin 5. maddesi yukarıda sayılan her bir çalışma alanı için Kurumlararası İzleme ve Koordinasyon Kurullarının kurulmasını öngörüyor. İlgili kurumun müsteşarı başkanlığında toplanacak bu komisyonlarda uzmanlar, sivil toplum, bakanlık ve özel sektör temsilcileri görev yapabilecek. Bu kurulların oluşması başlatıldı ve kısmen tamamlandı. Önümüzdeki dönem çalışma alanlarına ilişkin faaliyetin de başlaması beklenebilir. Ancak çalışma alanları arasında geçmişle hesaplaşma konusuna yer verilmemiş olması, Kürtlere yönelik eşitsizlik, ayrımcılık, adaletsizlik ve hak ihlali üreten ve uygulayan yapısal sorunlar ve kurumlar için alınacak tedbirler ve reform çalışmaları eksik bırakılmış görünüyor. Bu oldukça temel bir mesele. Yapısal reformların kapsamlı ve geçerli olarak oluşturulmadığı hiçbir ülkede barışın kalıcı olması sağlanabilmiş değil. Bu durum mesela çalışma alanları arasında olan 'güvenlik ve silahsızlanma' alanında güvenlik güçleri ve silahlı kuvvetlerin yapısında, yönetmelik ve uygulamalarında nelerin değiştirileceğinin de ele alınıp alınmayacağı ile ilgili. Keza 'hukuki durum ve insan hakları' başlığı altında bugün katliamlardan kaybedilmelere, işkenceden tecavüzlere kadar ağır insan hakları ihlallerinin faillerinin yargılanıp yargılanmayacağı meselesini de gündemimize taşıyor. Suç işleyen devlet görevlileri için cezасızlık zırhının işletilmesine son verilecek mi, verilmeyecek mi? Suç işleyenlerin görevde kalması ve terfi etmesi politikaları sürececek mi, sürmeyecek mi? Dünyada diğer örneklerde olduğu gibi geçiş dönemi adaletinin diğer mekanizmaları devreye sokulacak mı? Hakikat hakkı, ihlal ve suçların tanınma ve kabulü, tazminatlar gündeme gelecek mi?

2.3. YOL HARİTASI

Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan ile Halkların Demokratik Partisi (HDP) Heyeti barış süreci kapsamında 28 Şubat 2015'te Başbakanlık Ofisi'nde görüştü. Toplantıya Başbakan Yardımcısı Yalçın Akdoğan ve İçişleri Bakanı Efkân Ala, AK Parti Grup Başkanvekili Mahir Ünal ile HDP Grup Başkanvekilleri Pervin Buldan, İdris Baluken ve İstanbul Milletvekili Sırrı Süreyya Önder katıldı. Görüşme sonrası Sırrı Süreyya Önder, görüşmeye esas teşkil eden Abdullah Öcalan'ın sürece ilişkin belirlediği 10 maddeyi kamuoyuna açıkladı.

Önder, sürece ilişkin 10 başlığı şöyle sıraladı:

- Demokratik siyaset; tanımı ve içeriği,
- Demokratik çözümün ulusal ve yerel boyutlarının tanımlanması,
- Özgür vatandaşlığın yasal ve demokratik güvenceleri,
- Demokratik siyasetin devlet ve toplumla ilişkisi ve bunun kurumsallaşmasına dönük başlıklar,
- Çözüm sürecinin sosyo-ekonomik boyutları,
- Çözüm sürecinin yol açacağı yeni güvenlik yapısı,
- Kadın, kültür ve ekolojik sorunların yasal çözümleri ve güvenceleri,
- Kimlik kavramı, tanımı ve tanınmasına dönük çoğulcu demokratik ve eşit mekanizmaların güvenceleri,
- Demokratik cumhuriyet, ortak vatan ve milletin demokratik ölçütlerle tanımlanması, çoğulcu demokratik sistem içerisinde yasal ve anayasal güvencelere kavuşturulması,
- Bütün bu demokratik hamle ve dönüşümleri içselleştirmeyi hedefleyen yeni bir anayasa.

10 maddelik talepleri okuyan Önder, açıklama sırasında Öcalan'ın olağanüstü kongre çağrısını da okudu:

Otuz yıllık çatışma sürecini kalıcı barışa götürürken demokratik çözüme ulaşmak temel hedefimizdir. Asgari müşteregin sağlandığı ilkelere silahlı mücadeleyi bırakmak temelinde stratejik ve tarihi kararı vermek için PKK'yi bahar aylarında olağanüstü kongreyi toplamaya davet ediyorum. Bu davet silahlı mücadelenin yerini demokratik siyasetin almasına yönelik tarihi bir niyet beyanıdır.

2015 Newroz'unun süreçte yeni bir aşamaya işaret edeceği beklentisine yönelik açıklamayı da Akdoğan, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinde düzenlenen toplantıda yaptı. Akdoğan, burada yaptığı konuşmada Newroz'un çözüm sürecinde önemli bir kilometre taşı olacağını söyledi.

Bu gelişmelerden sonra KCK Yürütme Konseyi Eş Başkanı Cemil Bayık, bir röportaj sırasında "Silahlı mücadelenin son bulması için Öcalan'ın kongreye katılması şart," dedi.

Her ne kadar ilk bakışta bu yeni bir sürece girdiğimize işaret etse de, gelişmeleri biraz dikkatle okumak gerekir. Sorunlardan ilki bu maddelerin henüz üzerinde uzlaşma sağlanacak somut talepler haline getirilmemiş olmasıdır. Bu 10 madde, hem genişliği hem de muğlaklığı açısından bakıldığında tarafların üzerinde müzakere edeceği uzun ve zorlu bir sürece işaret etmektedir. Türkiye'nin 7 Haziran 2015'e yönelik seçim sürecine girmesi, ve seçimlere siyasi parti olarak katılan HDP'nin %10 barajını geçmesi halinde Ak Parti'nin milletvekili sayısında hatırı sayılır bir düşüş yaşanması ihtimali, barış sürecinin taraflarının birbirlerine yönelik söyleminde ciddi bir setleşme yarattı. Seçim sürecinde Ak Parti propagandası yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Kürt Sorunu" yoktur, "Müzakere masası yoktur" benzeri söylemleri süreci zayıflatırken, İktidar partisinin söylemleri HDP'yi de milliyeççilerin hedefi haline getirdi.

2.4. DEĞERLENDİRME

Barış süreci 2 yılı aşkın bir süredir çeşitli kesinti ve fasıllarla devam ediyor. Barışa ilişkin siyasi kararlılığın da devam ettiğini, yapılan açıklamalardan anlıyoruz. Ancak özellikle seçim sürecinde yapılan açıklamalar, tarafların barıştan oldukça farklı şeyler anladığını da ortaya koyuyor. Barış süreciyle birlikte yoğunluğu azalan linç girişimleri, seçim süreciyle birlikte oldukça yoğunlaştı. “Bu seçim döneminde HDP’ye yönelik tam 43 saldırının olması tesadüfi ya da dönemsel değil. (Saldırıların kronolojisi için bkz. [link](#)). Uzun zamandır Türkiye siyasetinin alttan işleyen dinamiklerinden birinin, yani saldırarak, linç girişiminde bulunarak kontrol etme yönteminin bir devamı. Sorumluluk en çok da meydanlarda HDP’yi PKK’nin uzantısı olmakla, terör dilini kullanmakla suçlayan siyasi iktidarda. Barışı siyasi aktörlerin masaya oturmasından ibaret bir süreçmiş gibi anlayan, ama onun bile hakkını veremeyen hükümette. Kürt meselesi ile topyekûn yüzleşilmemesi, barışın toplumsallaşmaması Kürtlere yönelik saldırıların artması ile sonuçlanıyor.”³ Cumhurbaşkanı ve Başbakan ve bazı iktidar sözcülerinin HDP’yi hedef gösteren,, tehdit eden konuşmaları, sadece bir atmosferi oluşturmakla kalmıyor, hükümet kanadında barışa dair siyasi kararlılık konusunda da ciddi şüphe oluşturuyor.

Birçok eksikliğe rağmen sürecin bugün detaylandırılması gereken bir hukuki çerçeveye ve yol haritasına sahip olması olumlu bir gelişmedir. Fakat ilk yol haritasında da açıklanan demokratikleşme taleplerinin “İç Güvenlik Reformu” gibi demokratikleşme sürecini olumsuz etkileyebilecek yasaların gölgesi altında kalması sürece dair endişeleri artırmaktadır.

Bu genel sorunların yanısıra, kimi somut ve süreç boyunca gündemde olan önlemler de alınmamıştır. Örneğin,

- Güven oluşturucu önlemler kapsamında hasta tutukluların durumu ve ağır insan hakları ihlallerine ilişkin raflarda bekletilen soruşturmalar konusunda olumlu bir politika belirlenmedi;
- Az sayıda süren davaya ilişkin, heyet değişiklikleri, yer değişiklikleri, üst düzey devlet memurlarının yargılanması konusunda izinler, uluslararası hukukta tanımlanmış ağır insan hakları suçlarının zaman aşımından muaf tutulması konularında düzenleme yapılmadı;
- Sürece kadınların katılımı ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bir girişim olmadı;
- Kayıp yakınlarının, yargısız ve keyfi infaz mağdurlarının yakınlarının taleplerinin sürece dahil edilmesi sağlanmadı;
- Barışın toplumsallaştırılması için yeni mekanizma ve yapılar oluşturulmadı, bunların en önemlileri arasında bulunan hakikat komisyonları gündeme gelmedi;
- Toplumun barış konusunda ve hakikatler konusunda bilgilendirilmesine yönelik yapılar oluşmadı;
- Sivil toplumun sürece etkin katılımı için çalışma yapılmadı;
- Anadil ve kültürel haklarla ilgili toplumsal ve hukuki tartışmalar yapılmadı;
- Toplumda “öteki” algısını gidermek üzere çalışma yapılmadı.

³ Evren Balta, “HDP’ye Saldırı Siyaseti”, Birikim, 2015.

Barış bu topraklarda son 50 yılda yakalanmış en büyük fırsat. Ancak barışın oluşturulması ve sürekliliği demokratikleşmekten geçtiği için Türkiye'nin önünde sadece barış değil, ciddi bir demokrasi mücadelesi olduğunu da unutmamak gerek.